

AALBORG UNIVERSITY
DENMARK

Aalborg Universitet

Nyfeminisme og nye kønsidentiteter

Sværke, Kirsten

DOI (link to publication from Publisher):
[10.5278/freia.4982848](https://doi.org/10.5278/freia.4982848)

Publication date:
2005

Document Version
Også kaldet Forlagets PDF

[Link to publication from Aalborg University](#)

Citation for published version (APA):
Sværke, K. (2005). Nyfeminisme og nye kønsidentiteter. Aalborg: Institut for Historie, Internationale Studier og Samfundsforhold, Aalborg Universitet. FREIA's tekstserie, Nr. 59 <https://doi.org/10.5278/freia.4982848>

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- ? Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- ? You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- ? You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at vbn@aub.aau.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Kirsten Sværke

Nyfeminisme og nye kønsidentiteter

FREIA

Tekst
December 2005

59

*Center for Kønsforskning I Aalborg
Institut for Historie, Internationale Studier og Samfundsforhold
Aalborg Universitet
Fibigerstræde 2
9220 Aalborg Ø
Tel: 96 35 83 10, Fax: 98 15 32 98
Mail: cirka@ihis.aau.dk, www.ihis.aau.dk/freia/index.php*

Kirsten Sværke

**Nyfeminisme og nye
kønsidentiteter**

Kirsten Sværke
Nyfeminisme og nye kønsidentiteter

Tekst udgivet af
FREIA – Center for Kønsforskning i Aalborg
Institut for Historie, Internationale Studier og Samfundsforhold
Aalborg Universitet
Fibigerstræde 2
9220 Aalborg Ø
Tel.: 9635 8310

Tryk: Uni-Print, Aalborg Universitet, 2005
Layout: Cirkeline Kappel

ISSN: 0907-2179

FREIA's tekstserie indeholder arbejdstekster, papers til konferencer og seminarer, projektbeskrivelser, foredragsmanuskripter, kapitler fra bøger mv. lavet af forskere med tilknytning til FREIA eller forskere, som har besøgt centret. Formålet med tekstserien er at udbrede kendskabet til FREIA's aktiviteter både internt og eksternt. Det indholdsmæssige ansvar for de omtalte tekster påhviler alene forfatteren. Redaktører af serien er Ann-Dorte Christensen, Ruth Emerek og Sune Qvotrup Jensen. Teksterne kan bestilles ved Institut for Historie, Internationale Studier og Samfundsforhold, tlf. 9635 8391 eller på e-mail: cirka@ihis.aau.dk.

Forord

Det følgende materiale afspejler noget af mit arbejde om nyfeminisme foretaget som praktikant ved FREIA foråret 2002. Praktikopholdet ved forskningsgruppen FREIA udgjorde mit 8. semester på kandidatuddannelsen ved sociologi ved Aalborg Universitet. At jeg arbejdede med nyfeminisme skyldtes, at jeg var tilknyttet lektor Ann-Dorte Christensen, som i forbindelse med Den Danske Magtudredning arbejdede med delprojekt *Køn og empowerment – unge kvinders politiske identiteter og strategier*. Et af hovedområderne i dette projekt var nye kønsidentiteter, og det var særligt dette punkt, i form af at sætte fokus på nyfeminismen, som jeg blev involveret i og kom til at arbejde selvstændigt med. Udover dette arbejdsnotat udarbejdede jeg i praktikperioden en kommenteret oversigt over den nyfeministiske litteratur.

Kirsten Sværke

Kirsten Sværke

Nyfeminisme og nye kønsidentiteter

Indledning

Fra ca. 1999 og frem opstod et fænomen, der i pressen blev kaldt nyfeminisme. Med dette arbejdsrapport ønsker jeg at tegne et billede af den såkaldte nyfeminisme fra 2000 til 2002. Karakteristikken af nyfeminismen består i første halvdel af en læsning og analyse af den nyfeministiske litteratur og den medfølgende debat i pressen samt en sammenligning med Rødstrømpebevægelsen, som den forrige større kvindebevægelse. I anden halvdel af arbejdsrapporten vil der blive inddraget interviewmateriale, for at sammenligne nyfeminismen med forskellige andre nutidige kvindepolitiske holdninger. Her er der tale om kvalitative interviews, foretaget med unge kvinder, der er kvindepolitisk aktive og unge kvinder, der ikke er kvindepolitisk organiserede. En af de interviewede kvinder er en bidragsyder til et par af de nyfeministiske bøger og en anden kvinde er karakteriseret ved at være aktiv i en venstreradikal kvindegruppering. Derudover indeholder interviewdelen også et gruppeinterview med fire ikke-politisk-organiserede kvinder. Alle de interviewede er slørede, så de ikke fremstår med deres personlige karakteristika. Det er vigtigt at understrege at en undersøgelse med så få interviews blot er en pilotundersøgelse, og at udsagnene ikke kan tolkes som repræsentative, men mere ses som indikatorer på en mulig trend.

Del 1.

Karakteristik af nyfeminismen

Kontekst

Indledningsvis ønsker jeg at gøre rede for den ramme, som nyfeminismen skriver sig ind i. Overordnet kan nyfeminismen i Danmark ses som en intensiveret debat om køn med et mere eller mindre nyt indhold. At man atter ønskede en offensiv kønsdebat udmøntede sig i udgivelsen af en række antologier med køn som omdrejningspunkt, hvor det især blev gennem den personlige fortælling, at kønnet atter kom på dagsordenen. Derudover affødte bøgerne en heftig debat i pressen, hvorigennem bl.a. betegnelsen nyfeminisme opstod. De bøger, som jeg hovedsageligt har arbejdet med, og som jeg mener hører ind under pressebetegnelsen nyfeminisme er særligt bøgerne "Fisseflokket", "Nu er det nok", "Femail" og "De røde sko". Senere kom den danske bog "Udslag" og den svenske bog "Femkamp", men deres udgivelse ligger senere end dette arbejds-papirs centrering. Derudover blev der i samme tidsperiode udgivet forskellige former for mandelitteratur, som blot skal nævnes for at påpege, at debatten var samtidig med en lignende debat på det mandlige køns vegne. (Se litteraturliste over nyfeministisk litteratur side 32).

Nyfeminismen var en kvindepolitisk tendens eller strømning, der opstod på et tidspunkt, hvor mange i samfundet mente, at vi var nået langt med ligestillingen i Norden og at feminisme og kvindesagsforkæmpere er forhistoriske levn. At bøgerne for menigmand vagte stor undren skyldtes således, at størstedelen af befolkningen syntes at mene, at kønskampene sluttede i 1970'erne og at tage fat i kønsuligheden igen var et udtryk for hysteri og kedsomhed¹. På forskersiden blev bøgerne ligeledes bemærket, da de blev set som et nyt skud på stammen af kvindebevægelser, samtidig med, at de tydeligt adskilte sig fra tidligere bevægelser. Det gælder især i forhold til den seneste aktuelle bevægelse, nemlig den slagkraftige Rødstrømpebevægelse. De spørgsmål jeg følgende ønsker at stille for i højere grad at indkredse begrebet nyfeminisme, er blandt andet: hvordan placerede nyfeminis-

² F.eks. Politiken 27.11.99 *Ny feministisk navlepilleri* af Hans Bonde, Politiken 13.07.00. *Glem nu ham Ken, piger* af Timme B. Munk, medredaktør af *Hvordan mand*, Aktuelt 25.07.00 *Snavsede underhyler er ikke alt*. af Birgit Olsen

men sig i forhold til tidligere kvindebevægelser? Blev der f.eks. lagt afstand til Rødstrømpebevægelsen, eller byggede man i højere grad ovenpå det, der blev skabt i 1970'erne og 1980'erne? Derudover er det interessant at kigge på, om der udover det samfundspolitiske niveau, også er en forbindelse på det personlige plan mellem nyfeminismen og Rødstrømpebevægelsen. Hermed mener jeg, at undersøge hvorvidt dette nye feministiske projekt og disse kvinder konkret lå i forlængelse af eller markerede et opgør med en rødstrømpemor². Desuden finder jeg det interessant at kigge på forholdet mellem det kollektive og det individuelle i forhold til denne nye feminisme og diskutere hvorvidt en stigende individualisering i samfundet, som også kan sættes i relation til nyfeminismen, umuliggør den kollektive kamp. Og kan man tale om, at køn i denne sammenhæng sættes i relation til et politisk projekt, eller fraskriver nyfeminismen med de personlige "navlepillende" fortællinger sig den politiske vinkel?

Da Rødstrømpebevægelsen repræsenterer den seneste større kvindebevægelse, nemlig ca. fra 1970-1985, vil det være relevant at trække trådene herfra op til nyfeminismen. Rødstrømpebevægelsen var som bekendt en del af de "nye" sociale bevægelser, der opstod fra slutningen af 1960'erne og frem til begyndelsen af 1980'erne og kan derfor forstås både diakront eller synkront. Med diakront menes som en del af feminismens udvikling/historie, mens man med den synkrone forståelse betragter Rødstrømpebevægelsen som et udtryk for den kontekst eller tid, den var en del af, i form af "the new left" (Dahlerup 1998, bd. 1: 144f). Her vil der dog fortrinsvis være fokus på den diakrone vinkel, men det vil samtidigt være umuligt at fraskrive sig den synkrone tendens, da der på mange punkter er store sammenhænge og sammenfald mellem Rødstrømpebevægelsen og de mange andre sociale bevægelser der opstod på den tid. For at kunne sammenligne den såkaldte nyfeminisme med Rødstrømpebevægelsen, følger her en kort præsentation af sidstnævnte.

² Jeg har undervejs arbejdet med Thomas Ziehes begreb 2. generationsfrisatte og problematikken i at være børn af forældre der allerede har gjort op med traditionerne. Mere om dette side 28 og side 31.

Rødstrømpebevægelsen

I efterkrigstiden og særligt i 1960'erne til 1980'erne, opstod i Danmark nogle nye sociale bevægelser, som man ikke tidligere havde set. De nye bevægelser var kendetegnet ved, at man i høj grad arbejdede ud fra et ideal om basisdemokrati, hvorigennem bevægelserne fik indflydelse på elitepolitikken og dermed på det repræsentative demokrati. Særligt interessant ved de nye sociale bevægelser var, at de betød nye aktører på den politiske arena, heriblandt kvinderne, og at disse bevægelser derfor fik stor betydning for kvindemobiliseringen. I forhold til bevægelsernes politik blev der desuden sat specifikt fokus på kvinde- og kønspolitiske spørgsmål. (Christensen og Siim 2001: 89). Rødstrømpebevægelsen var en del af de nye sociale bevægelser og benyttede samme organisationsformer som disse, hvilket vil sige den flade netværksstruktur, og de samme politiske værdier, som bl.a. bestod i en kritik af det kapitalistiske samfund. Til forskel fra de andre bevægelser (som f.eks. freds- og miljøbevægelsen), var det dog her køn, der var omdrejningspunktet og undertrykkelsesperspektivet blev centralt i Rødstrømpe-bevægelsens politiske identitet. (Christensen og Siim 2001: 97). Dahlerup definerer Rødstrømpebevægelsen således: "*Rødstrømpebevægelsen var en radikal og venstreorienteret kvindebevægelse, med kvindefælleskab og kvindekamp som hovedstrategi og basisgruppen som det organisatoriske grundprincip*" (Dahlerup 1998 bd 1: 155). Det radikalt feministiske bestod i, at man krævede ændringer i kvindernes stilling i samfundet og ophævelse af den undertrykkelse, som kvinder havde ligget under for i årtusinder. Det venstreorienterede bestod i, at man lagde vægt på forholdet til kapitalismen, patriarkatet og især klasseaspektet, hvilket parolen "*Ingen kvindekamp uden klassekamp, ingen klassekamp uden kvindekamp*" udfyldte. Med det radikale og venstreorienterede som grundlag, skabtes en kvindesag, hvor *kvindefrigørelse* var målet og ikke som tidligere ligeberettigelse eller ligestilling. Rødstrømperne mente nemlig, at kun gennem alle kvinders frigørelse kunne man opnå et klasseløst samfund og ikke kun et samfund, hvor overklassekvinder var ligestillede med overklassemænd og hvor underklassekvinder var lige så udbyttede som deres mænd. (Dahlerup 1998 bd. 1: 156) Der var således tale om en kollektiv bevægelse med fokus på den fælles kvindeundetrykkelse. Med sloganet "Det private er politisk" betonede man, at kvindekampen skulle foregå i alle sammenhænge, fra arbejdspladsen til hjemme i sengen,

hvilket også var med til at kollektivisere områder der tidligere blev opfattet som private og individuelle. Målet med kvindekampen var heller ikke kun at blive hørt af politikerne og staten, men i stedet at “*ændre vores måder at tænke og leve på*” og skulle således i høj grad kæmpes i forhold til arbejdsmarkedet og familien (Dahlerup 1998 bd. 1: 157).

Nyfeminisme

Efter at have trukket de vigtigste linier op fra Rødstrømpebevægelsen, er det oplagt at sammenligne den med nyfeminismen og dennes karakteristika, hvilket især vil blive gjort ved hjælp af den nyfeministiske litteratur. Modsat Rødstrømpebevægelsen, som både var en del af kvindebevægelsen og af de nye social bevægelser, mener jeg dog ikke, at man på baggrund af en samling antologier kan tale om en decideret nyfeministisk bevægelse. I det følgende fortrækker jeg derfor at tale om en strømning i tiden eller en tendens omkring de første år i det nye årtusinde, som i dag, 5 år efter den megen tumult det skabte, har meget lidt af pressens bevågenhed.

Umiddelbart er det kendetegnende for de nyfeministiske bøger og den strømning og debat disse har afledt, at der i antologierne ikke findes ét emne, der i særlig høj grad tages hånd om, men at der i stedet er tale om en pluralistisk debat, hvor man kan være kvinde og mand på mange måder. Til gengæld er der dog visse træk ved forståelsen af køn og den kontekst artiklerne indgår i, som er gennemgående for de fleste af bøgerne. Blandt andet er det gennemgående, at forfatterne til bøgerne er unge og veluddannede, og alle ønsker at skabe en ny/ bidrage til kønsdebatten. Det er ligeledes karakteristisk, at de bøger, der er skrevet af kvindelige skribenter (pånær bogen “Femail”) arbejder ud fra et feministisk standpunkt, hvor det er kendetegnende, at man mener, samfundet bygger på kønsulighed/kvindeundertrykkelse. De fremhæver, at der endnu ikke er opnået ligestilling, og at det især er kvinderne denne ulighed rammer hårdest. Med hensyn til den mandlige litteratur er det centralt, at man ønsker at sætte fokus på, hvordan mænd ligeledes bliver undertrykt i kraft af deres køn. Med undtagelse af “De røde sko” (Skov 2002), som er en samling af analyser over fremstillinger af det kvindelige køn, er det desuden kendetegnende, at både de kvinde-

lige og mandlige antologier er bygget op over personlige historier, hvorfra der analyseres over kønnene.

Opgør med Rødstrømpebevægelsen?

På spørgsmålet om hvordan den nyfeministiske litteratur umiddelbart forholder sig til Rødstrømpebevægelsen er der blandede holdninger. I bogen "Fisseflokken" tydeliggør man i forordet en afstand til tidligere feminister gennem en beskrivelse af "Fisseflokks-feministerne":

"De ligner rigtige, smarte kvinder og ikke mænd med læbestift. De er unge midt i tyverne. De hader ikke mænd. De har ikke en bagage fuld af såret stolthed og latterliggørelse, der gør deres stemmer skingre og deres øjne mørke af bitterhed. De skyder ikke med skarpt fra en skyttegrav, men blotter deres inderste tanker og følelser"

(Skugge et al. 1999: 5)

Med dette citat fastslås, at fisseflokksfeministerne er en ny gruppe af feminister, som skiller sig ud fra 1970'ernes rødstrømper, som indirekte karakteriseres ved at ligne mænd med læbestift, værende midaldrende, hade mænd, have en såret stolthed og have skingre stemmer mv. I bogen "Femail" fra 2000 karakteriseres det at være rødstrømpe som '*umoderne*' og som noget der har en '*forslidt klang*' og det er derfor '*noget andet de vil med feminismen*'. (Kraul 2000: 10)

I antologien "De røde sko", som næsten udelukkende består af analyser og kun få personlige fortællinger, betones det i modsætning til de to ovenstående eksempler, at der ikke er tale om nogen ny feminisme. Man ønsker ikke at lægge afstand til 1970'ernes feminister eller til mænd, men vil i stedet arbejde for ideologien om at "... *kvinder og mænd i alle aldre, som udgangspunkt burde være fuldstændigt jævnbyrdige individer*" (Skov 2002: 14). Det kan altså diskuteres, hvorvidt man med nyfeminismen ønsker at gøre op med Rødstrømpebevægelsen, da det ikke er et entydigt svar, man finder i antologierne. På flere punkter er det dog relevant at tale om, at feminismen har taget en ny form, om end målet i den sidste ende måske er det samme som i 1970'erne, nemlig at gøre opmærksom på og kæmpe mod undertrykkelsen af kvinder. Desuden kan det siges, at ligesom nyfeministerne,

var rødstrømperne unge veluddannede middelklasse kvinder. Til gengæld var Rødstrømpebevægelsen som tidligere nævnt en del af en større bevægelse, karakteriseret ved de mange sociale bevægelser, der kom på banen efter 1968 i forbindelse med ungdomsoprøret. Der var fokus på de politiske og kollektive elementer i kønsdebatten, som bl.a. kom til udtryk med de omtalte slagord som 'Det private er politisk' og 'Ingen klassekamp uden kvindekamp' (Dahlerup 1998). Hvor nyfeminisme står i forhold til dette vil blive diskuteret i det følgende afsnit.

Politik og kollektivitet

I den nye form for feminisme er der tendenser, der peger både mod en mere individuel og personlig kønsdebat. Personlig fordi kønsdebatten tager udgangspunkt i personlige og intime fortællinger og individuel bl.a. fordi forfatterne har hver deres opfattelse af feminisme. I "Nu er det nok" skriver de i forordet desuden: "*Det har været vigtigt for os at vise denne mangfoldighed - Feminisme skal ikke være ensrettende*" (Goth et al. 2000: 11). I "De røde sko" problematiseres ligeledes normen om, at man kun kan være kvinde på en måde. Det individuelle kan således ses i, at man skal kunne være kvinde og feminist på mange måder, og nyfeminismen lægger derfor også op til, at samfundet i dag bør være mere åbent overfor, at man som menneske kan antage flere seksualitets- og kønsformer. Hvorvidt det politiske element er blevet tabt i denne kvindepolitiske markering kan diskuteres. Umiddelbart virker en samling antologier med udgangspunkt i de personlige og intime fortællinger ikke som stærke politiske skrifter. I et interview med en af forfatterne til en af nyfeministiske antologier begrundes netop den personlige stil, der benyttes i flere af bøgerne (fx i "Nu er det nok"), dog med, at man ønskede at benytte det kendte parole fra Rødstrømperne om at "gøre det personlige politisk"³. Herved mente man altså, at kunne opnå en større identifikation og opbakning fra andre kvinder, ved at give eksempler fra sit eget hverdagsliv. I pressen er det dog netop denne personlige stil, der har hængt nyfeministerne ud som selvcentrerede og "navlepillende".

Der er også flere der taler for, at det politiske projekt i feminismen blot har taget en anden form, heriblandt Eva Bendix Petersen. I for-

³ Interview med nyfeminist foretaget den 16. maj i København.

bindelse med "Fittstim"s⁴ udgivelse argumenterer hun ved hjælp af Foucaults magtbegreb netop for dette. I en Foucault'sk magtforståelse har magt ingen substans og ejes ikke af nogen. I stedet er det noget man udøver, og noget der cirkulerer mellem folk, hvor vores forståelser for hvad der er rigtigt og forkert er udtryk for hvilke magtrelationer vi er indlejret i (Foucault 1980 i Bendix 1999: 87). Det politiske element bliver i denne sammenhæng derfor et spørgsmål om, hvordan individer og grupper reproducerer, ændrer eller forhandler de aktuelle diskursive og sociale praksisser (Bendix Petersen 1999: 87). I forbindelse med "Fittstim" argumenterer hun således for, at bidragyderne ved at skrive om deres egne oplevelser og deres håndtering af de forhåndenværende forestillinger om deres køn, er med til at skabe en anden diskursiv praksis, end den tidligere tilgængelige. Og at forfatterne med bogen formår at vise, hvordan

"... forskelligartede erfaringer med uretfærdighed, overgreb og marginalisering alligevel ikke kun synes at kunne forklares eller forstås i lyset af det konkrete kvindelige individs personlige håndtering af disse fænomener, hendes særegne individualitet, men at der løber nogle tråde, nogle mønstre, der samler de individuelle og konkrete erfaringer"

(Bendix Petersen 1999: 89).

Der er altså ikke tale om, som hos Rødstrømperne, at man laver kvindepolitik gennem aktioner og demonstrationer og arbejder på græsrodsplan. I stedet er det gennem de personlige fortællinger, disse kvinder ønsker at provokere de fasttømrede forestillinger om det at være kvinde. Men når Dahlerup taler om, at man i Rødstrømpebevægelsen ønskede at "*ændre vores måder at tænke og leve på*", ligger det måske ikke så langt fra nyfeministernes intentioner om at "*... vove at sætte kønnet til forhandling*" (Goth et al. 2000: 11).

Rødstrømpernes døtre og sønner

Særligt karakteristisk ved den nyfeministiske tendens, og som især udmønter sig i de to antologier "Nu er det nok" og "Fissefloken" og til dels også mandelitteraturen, er, at en del af bidragyderne kommer fra

⁴ Som på dansk blev til "Fissefloken".

en baggrund, hvor forældrene og særligt mødrene selv har været kvindopolitiske aktive, fx som rødstrømper. Det vil sige, at forældrene allerede har gjort op med en traditionel kønsidentitet og de traditionelle ideer om køn. Mange af nyfeministerne er således vokset op med feminisme og ligestilling og har derfor måske ofte vendt sig mod forældrenes frigjorthed. Dette ses f.eks. i "Nu er det nok" hvor Eva Leisner skriver "*Jeg var træt af mødre generationen, der var lidt for hurtig ude med beskyldninger om mandchauvinisme og sexismen i enhver sammenhæng. Jeg forstod ikke al den snak om ligestilling*" (Goth et al. 2000:21). Line Møller Jensen fortæller desuden om den skæbnesvangre jul i 1973, hvor hendes forældres ligestillingsprojekt udmøntede sig i, at hun fik en bil og broderen en dukke i julegave (Goth et al. 2000:34). En tredje historie, der kendetegner flere af bidragene, illustreres ved Johanne Myginds fortælling om en mor, der var rødstrømpe, og om hvordan hun blev opdraget til at blive en stærk og frigjort pige. En frigørelse, der i gymnasiet problematiseres, da de bramfrie meninger og holdninger hurtigt blev kategoriseret som ikke særligt feminint. Denne type af fortælling er også karakteristisk i den svenske bog, hvor mange af pigerne hjemmefra har lært, at piger er lige så værdifulde som mænd, men oplever noget andet når de kommer ud i offentligheden i form af skolen og gymnasiet⁵.

Det socialkonstruktivistiske projekt

Som tidligere nævnt er en af del af det, der indikerer at nyfeminismen adskiller sig fra tidligere feminisme i høj grad knyttet til forståelsen af køn. Mest tydeligt er det i bogen "De Røde Sko", som eksplicit bygger på en socialkonstruktivistisk forståelse af køn. I forordet skriver L.C. Skov "*Virkeligheden er noget, vi skaber og noget vi alle skaber, for den skabes og genskabes hele tiden og i det øjeblik, vi taler om den*" (Skov 2002: 17). Det er således ud fra opfattelsen af, at det særligt kvindelige og mandlige er konstruerede størrelser, at nyfeminismen retter sin kritik mod de uligheder de ser og oplever i samfundet og problematiserer normen om, at bestemte forskelle mellem de to køn skulle være naturlige og universelle. Dette kan ses i kontrast til Rødstrømpebevægelsen, der var mere materialistiske og konkrete i deres argumentation og arbejdsmetoder⁶ og hvor man ikke så en decideret

⁵ Se "Fisseflokket" 1999: Karola Ramqvist side 28, Paula McManus side 60, Anja Gatu side 86.

⁶ Ved f.eks. at se kvinderne som den underbetalte arbejdskraftreserve og kønsulighed som udgangspunktet for al anden ulighed.

mulighed for at “konstruere” sig selv. At man inden for nyfeminismen overhovedet taler om kønnet som socialt konstrueret vidner måske i endnu højere grad end alt andet om, at nyfeminismen er udsprunget i akademisk kredse og kan ses som et intellektuelt mere end et politisk projekt.

Opsummering

Opsummerende vil jeg fremhæve, at nyfeministerne- i forhold til Rødstrømpebevægelsen hvor man betragtede samfundet som kendetegnet af patriarkalsk dominans og kvindeundertrykkelse – giver udtryk for, at de i højere grad ønsker at debattere køn fra en socialkonstruktivistisk tilgang. Herved bliver det muligt at tænke i pluralitet, nedbryde hierarkier i forhold til mandlig universalitet og kvindelig særegenhed og begynde at tænke køn på nye måder (se bl.a. “De røde sko”). Det vidner altså om en mere akademisk end politisk tilgang til feminisme, på trods af at det er det samme mål man stiler efter. Til gengæld er der visse træk ved strømmingen, som helt sikkert adskiller sig fra Rødstrømpebevægelsen. Heriblandt de personlige fortællinger, hvor der lægges vægt på de individuelle oplevelser, som i kontrast til Rødstrømpebevægelsen ikke virker specielt solidariserende med resten af den kvindelige befolkning. Disse kan dog ses som nye diskurser på en kvindepolitisk scene og hermed tolkes som politiske opråb, om end på en anden måde end i 1970’ernes kvindebevægelse, som havde en decideret politisk praksis⁷. Derudover er det kendetegnende, at mens Rødstrømpebevægelsen var en del af en større bølge af sociale venstreorienterede bevægelser, og at rødstrømpegenerationen i højere grad gjorde op med det bestående samfund, opstår nyfeminismen som et enkeltstående fænomen i en tid og kontekst, hvor mange har den holdning, at ligestilling mellem kønnene er opnået. Nyfeminismen er blot en af mange “trends” eller fragmenterede strømninger i tiden og har til dels omdrejningspunkt i en lukket kreds af intellektuelle unge kvinder i København. Mange af kvinderne er derudover børn af mødre, der selv har været kvindepolitisk aktive og har således andre betingelser og ambitioner end den tidligere generation.

⁷ F.eks. i form af aktioner, demonstrationer og dannelsen af basisgrupper.

Del 2.

Pilotundersøgelse

I forbindelse med ovenstående karakteristik af nyfeminismen, fik jeg forbindelse med praktikopholdet i foråret 2002 mulighed for at foretage en mindre pilotundersøgelse på baggrund af to enkeltinterviews med to kvinder i København og et gruppeinterview med fire kvinder i Aalborg. Enkeltinterviewene bestod, i forlængelse af ovenstående karakteristik af nyfeminisme, af et interview med en nyfeminist og af et interview med en kvinde, der arbejder mere radikal feministisk. Gruppeinterviewet var et interview, som jeg lavede i samarbejde med Ann-Dorte Christensen i forbindelse med hendes arbejde på Den Danske Magtudredning om unge kvinders politiske identiteter, hvor jeg fik mulighed for at stille nogle spørgsmål i relation til feminisme. De fire kvinder i gruppeinterviewet er karakteriseret ved ikke at være kvindepolitisk engagerede.

Interviewene er bygget op omkring en semi-struktureret interviewguide, hvor der blev spurgt ind til emner som ligestilling, feminisme, rødstrømpebevægelsen og den nye strømning nyfeminisme, kropsidealiser samt hvilken baggrund de selv kom fra. Da kvinderne havde vidt forskellige baggrunde og tanker om emnerne, er interviewene og underspørgsmålene selvsagt blevet meget forskellige.

Den følgende analyse af interviewene er grundlæggende bygget op omkring denne interviewguide. Visse analysetemaer er dog også fremkommet undervejs i interviewene, særligt i forbindelse med gruppeinterviewet. Teoretisk vil jeg fortrinsvis referere til den nyfeministiske litteratur og til Beverly Skeggs undersøgelse af engelske arbejderkvinders identifikation med klasse og køn, der har været en vigtig inspirationskilde. Der vil også kort blive trukket på Thomas Ziehes teori om kulturel frisættelse og herunder særligt om de unge som 2. generationsfrisatte. Det er vigtigt at læse analysen med det forbehold, at det er et meget lille udsnit af unge kvinder jeg empirisk har arbejdet med. Det er derfor i højere grad et nedslag på forskellige kvindepolitiske holdninger, end et færdigt landkort over alle unge kvinders kønspolitiske ståsted.

Interview med nyfeminist og radikal feminist

I forlængelse af karakteristikken af nyfeminismen fandt jeg det interessant at interviewe nogen, der repræsenterede denne feministiske holdning og foretog derfor et interview med en ung kvinde, der var medlem af Kvindeligt Selskab. Kvindeligt selskab er ifølge deres hjemmeside “... en kønspolitisk forening med formålet at skabe debat og udfordre det etablerede syn på kvinder, mænd og køn” (*kvindeligt-selskab.dk*). Derudover var flere af foreningens medlemmer skribenter i den nyfeministiske litteratur, der blev udgivet omkring år 2000 og frem og foreningen var også stærkt repræsenteret i den sideløbende debat i pressen omkring emnet. Det er altså en forening der på mange måder var bærende for det jeg her kalder “nyfeminisme”. Derudover lavede jeg et interview med en ung kvinde, der repræsenterede en mere venstreradikal feminisme⁸, idet hun er en del af en feministisk gruppering, der udspringer af det autonome miljø i København. Interviewene blev foretaget separat, men vil analysemæssigt blive sammenlignet undervejs. Inden en nærmere analyse af disse interview, følger en kort præsentation af de to kvinder og deres baggrund.

Nyfeministen

Lotte er 29 år og har en humanistisk universitetsuddannelse bag sig. Hun har været medlem af Kvindeligt Selskab en del år og bl.a. siddet i bestyrelsen. Kvindeligt Selskab har været idéskaberne til udgivelsen af først “Nu er det nok” og siden “De røde sko”, hvor Lotte også har været bidragsyder. Til daglig arbejder hun i en organisation, der også beskæftiger sig med køn. Familiemæssigt kommer Lotte ikke selv fra en særlig feministisk eller akademisk baggrund.

Radikal feministen

Iben er 25 år og er aktiv indenfor en gruppe, der kalder sig Feministisk Koordinering⁹. Hun arbejder ligeledes feministisk, men på græsrodsplan og deltager i aktioner og møder. Derudover arbejder de i Feministisk Koordinering bl.a. med selvforsvar for kvinder. Iben læser på HF og regner med at søge ind på en videregående uddannelse efter eksa-

⁸ For venstreradikal feminisme se også side 4 under Rødstrømpebevægelsen.

⁹ Fem. koordinering har rødder i det venstreradikale miljø i Danmark og har tidligere heddet Feministisk Aktion.

men. Hun er opvokset i stærkt politisk miljø med forældre, der var engageret i DKP og søskende, der var medlem af Rød Ungdom.

Selvom de to kvinder her repræsenterer to forskellige feministiske grupperinger, er det ikke lig med at de går i et med disse 'bevægelser'. Her mener jeg, at deres udtalelser er personlige og måske ikke entydigt kan hægtes op på enten det nyfeministiske miljø eller det venstre-radikale. Det er dog samtidigt klart, at de er udvalgt i forhold til, at de repræsenterer disse grupperinger, hvorfor man kan antage, at der i forhold til feminisme eksisterer en vis homogenitet mellem kvindernes holdninger og politikken i deres respektive feministiske organiseringer. I det følgende vil jeg analysere interviewene ud fra følgende temaer: Rødstrømpebevægelsen, nyfeminisme, ligestilling og slutteligt temaet "krop og køn".

Rødstrømpebevægelsen

Iben giver udtryk for at hun føler sig meget forbundet med Rødstrømpebevægelsen, både hvad angår strukturen med basisgrupper og basisdemokrati, og de grundlæggende idéer. Hun tilføjer dog, at de i Feministisk Koordinering nok arbejder "en tand" mere ulovligt end Rødstrømperne gjorde, og at samfundet er forandret siden da, men finder alligevel mange lighedspunkter. "*Fordi, vi er jo bare dem i en anden tid*" (Iben: 9) som hun siger og "*... i bund og grund handler det jo om samme kamp og samme krav*" (Iben: 9). Hun mener, det er vigtigt, at man erkender sin arv i forhold til Rødstrømpebevægelsen og beklager den latterliggørelse, der er fundet sted i forbindelse med fremstillingen af rødstrømperne.

Når Lotte forholder sig til Rødstrømpebevægelsen er hendes første udtalelse: "*Jamen altså, jeg er da glad for Rødstrømpebevægelsen, jeg er faktisk lykkelig for Rødstrømpebevægelsen*" (Lotte: 8). Hun understreger, at det har været en vigtig bevægelse i 1970'erne, og at den satte et holdningsskred i gang, men siger alligevel, at hun vil have svært ved at se sig selv foretage de handlinger og aktioner, som rødstrømperne lavede (Lotte: 9). Når det kommer til, hvorvidt Rødstrømpebevægelsens mærkesager stadig er aktuelle, understreger Lotte ligeledes, at mål og middel er forandret, om end hun stadig mener, at emner som solidaritet og 'det private som politisk' er vigtigt. Hun ser dog også

forskelle mellem Rødstrømpebevægelsen og nyfeminismen, og hun tror især at de virkemåder, der bruges i dag er anderledes end dengang:

“... nyfeministerne af i dag er måske lidt mere interesserede og villige til (*end Rødstrømpebevægelsen*), at gå ind i det bestående og prøve at skabe forandring indefra, så at sige. Hvor jeg måske tror at Rødstrømpebevægelsen, fordi den var mere radikal og også var meget mere anarkistisk, ikke på samme måde søgte politisk indflydelse (...) Man er måske (*i dag*) lidt mere pragmatisk politisk indstillet, søger lidt mere ind, der hvor magten findes.”

(Lotte: 9)

Når jeg følgende refererer til Feministisk Koordinering og deres radikaliserede Rødstrømpe-metoder og spørger til, hvad hun mener om dem svarer Lotte:

“... det er meget fint, at man har de her radikale grupper, men man bliver jo nødt til også, hvis man virkelig vil lave noget om, så bliver man jo faktisk nødt til at stå frem og tale op eller tale højt. Det bliver jo også lidt nemt at sidde og putte sig i en lille gruppe et eller andet sted, som på anarkistisk vis slet ikke vil være med til noget med det bestående samfund, for så går man så ind og legitimerer det bestående. (...) Jeg mener faktisk, at der er nogen, der bør gå ind og argumentere for dels barselsorlov og ligeløn og du ved, imod seksualiseringen.”

(Lotte: 12)

Lotte finder det altså meget vigtigt at gå ind og bruge de kanaler, der eksisterer i forvejen og gå gennem de traditionelle politiske institutioner. Iben er mere kritisk overfor institutionerne, og arbejder mere græsrodsorienteret og holder meget fast på, at det at arbejde kvindepolitisk skal ses som politik, uafhængigt af at de traditionelle institutioner. Hun indrømmer dog, at de i Feministiske koordinering ikke kan se sig fri fra at være koblet til det autonome og venstreradikale miljø,

både socialt og geografisk. Personligt definerer hun dog sig selv som feminist og ikke autonom.

Selvom begge feministiske retninger udspringer af Rødstrømpebevægelsen, er det tydeligt at deres aktuelle kvindepolitiske prioriteringer er forskellige. Konkret kan det hos interviewpersonerne ses i, at mens Iben i højere grad har hele sin livsstil indrettet omkring sit græsrodsarbejde, er der for Lottes vedkommende tale om en professionel distance, især da det blandt andet er gennem hendes daglige lønnede arbejde, at hun arbejder med køn.

Nyfeminisme

Mens Lotte definerer de radikale feminister som anarkister og mener, at der nødvendigvis også må være nogle mindre rebelske til at tale kvindesagen, har Iben også sin mening om nyfeminismen og dennes projekt. Hun mener blandt andet ikke, at nyfeministerne er socialkonstruktivister, som de (Feministisk Koordination) til gengæld selv er. Ydermere tilføjer hun:

“Jeg har svært ved ligesom at se den (nyfeminismen), udover det der selvrealiserings projekt, som jeg synes er lidt mærkeligt, må jeg indrømme. (...). Men det indtryk jeg har af dem, det er at de ser meget indad. De er netop for mig, meget et udtryk for den generation af kvinder, som er i 20'erne og 30'erne, akademiske veluddannede middelklassekvinder, som har fået opfyldt nogle behov og nogen lyster og som nu er en lille smule skuffede. Fordi de faktisk oplever, at de alligevel er ofre for en diskrimination. Og at de alligevel er ofre for alt det, som deres rødstrømpemødre har lært dem, det var dengang, det er I ikke mere.”

(Iben: 10)

Lotte fra Kvindeligt Selskab slår meget på, at nyfeminister i højere grad ønsker at arbejde *indefra* (Lotte side 9), hvilket hun definerer på den måde, at de arbejder gennem de institutioner, der findes i forvejen. Iben taler om, at hun mener at nyfeministerne vender sig meget *indad*, hvilket måske er to sider af samme sag. Nemlig at nyfeminismeprojektet er for de ressourcestærke veluddannede unge kvinder, som har

mulighed for at skrive analyser og politiske korrekte klummer og komme til orde gennem de etablerede politiske institutioner og kvindedepolitiske organisationer.

Ligestilling

Når man taler om ligestilling med Lotte, fremhæver hun en række punkter, hvor der stadig mangler ligestilling. Det være sig i forhold til løngabet mellem kvinder og mænd, pensionsordninger, familie og barsel samt i forhold til den stigende seksualisering og pornificering af kvinden i medierne. Hun finder desuden, at det er muligt at lovgive sig ud af nærmest alle uligheder og dermed påbegynde en holdningsændring.

Iben er ikke begejstret for begrebet ligestilling, som hun forbinder med “... *de borgerlige mediers definition af, at kønsproblemer handler meget om ligestilling og lige løn*” (Iben: side 1). Hun fremhæver dog nogle af de samme problemer som Lotte, men går i højere grad ind for at nedbryde de kulturelle kønsnormer, som hun ikke mener, man kan lovgive sig ud af. I forbindelse med den feminisme, der praktiseres i Feministisk Koordinering, siger hun endvidere:

“... vi orienterer os mere mod, at man i højere grad opløser kønnene, i stedet for at man insisterer på at kønnene er, som de er, men at de skal have lige muligheder, lige vilkår. Hvor jeg måske mere orienterer mig mod, at man skal prøve at arbejde mod at opløse kønnene.”

(Iben: 2)

Kontrasten mellem de to former for feminister ligger altså overvejende i deres metoder til indflydelse og ændringer af kønsstrukturerne. Mens Lotte som nyfeminist mener, at man bør benytte sig af de traditionelle politiske kanaler og lovgive sig ud af ulighederne, går Iben mere ind for græsrodsarbejdet og i at få nedbrudt de normer/ konstruktioner, der eksisterer for kønnene. Men som hun siger i forhold til de normmæssige forandringer:

“... hvordan kan man sige, at det (*normændringer*) er mere vigtigt end ligeløn, men umiddelbart, så tror jeg ikke det ene fungerer uden det andet.”

(Iben: 2)

Hun ser det således som nødvendigt at være opmærksom på begge sider, hvilket til dels også svarer til Lottes forventninger.

Krop og køn

I forhold til den stigende seksualisering i samfundet og de idealer der eksisterer, særligt i forhold til den kvindelig krop, blev der i begge interviews, i kontrast til gruppeinterviewet, givet udtryk for en kritisk holdning til begge disse emner. Begge parter er således enige i, at de eksisterende kropsidealer er stærkt begrænsende. Desuden finder begge det problematisk, at den seksualisering, der dagligt eksponeres i det offentlige rum, er med til at opretholde en bestemt norm. Som tidligere nævnt er det dog karakteristisk for Lotte, at hun fremhæver de politiske og juridiske tiltag, der kunne/burde tages på området:

”Man kan jo lovgive på den måde, som der allerede er nu, at man ikke må have porno i børnehøjde, at man ikke må have porno stående fremme, så børn kan se det, og man får det lige i ansigtet. Man kan også lovgive om, at på offentlige støttede lokale tv-stationer, der bør man måske ikke sende porno, selvom det er kl. 11 om aftenen. Det mener jeg f.eks. ikke. Og så kan man jo sende nogle signaler om, at hvis der bruges en meget meget heftig seksualisering i reklamer f.eks., så burde der være et organ, som var meget meget stærkere end vi har i dag, der kunne gå ind lægge nogle sanktioner og sige: Altså denne her reklame, den går faktisk over stregen, der synes vi, eller den skal trækkes tilbage. Jeg har måske ikke gennemtænkt det nok, men jeg er helt sikker på, at der nok kunne laves en masse ting, som kunne gøre det.”

(Lotte: 9)

Tilsvarende taler Iben om, at man verbalt bør angribe tendensen til kun at tænke individuelt, når kvinder fremstilles som sexobjekter, men at man også bør se tendens på et kollektivt plan:

“Hvis man er kendt kvinde i dag og er glad for sig selv og sin krop, så er det naturligt at vise sig selv frem i Euroman og M! Og det er der, jeg synes, den bliver problematisk, fordi man er jo nødt til at gå ind og sige, jamen det her handler jo ikke kun om dig. Og sådan synes jeg det er med mange ting. ‘Jamen altså, jeg kan godt fyre sexistiske vittigheder af, for der er ikke nogen af mine kvindelig kollegaer, der synes det er et problem’. Nej, det kan godt være, men det handler ikke kun om, hvad du har lyst til eller hvad dine tre kvindelige kollegaer synes er et problem. Det handler om hvad der sker, når der kommer en ny kvinde ind ad døren og om der så er nogle muligheder og et psykisk arbejdsklima, der gør, at hun kan sige: ‘Det her synes jeg ikke er godt. Det vil jeg gerne have at du holder op med.’ Den mulighed vil ikke være der, meget naturligt.”

(Iben: 7)

Gruppeinterviewet

I kontrast til de feministiske organiserede kvinder, fandt jeg det interessant at interviewe en anden gruppe kvinder, der repræsenterede en anden holdning end disse. Dette blev som nævnt til et gruppeinterview med fire unge kvinder der ikke er kvindepolitisk organiserede¹⁰. Grunden til, at det kunne være spændende interviewe disse kvinder var, at det ville være interessant at se om de holdninger, som nyfeministerne giver udtryk for (som f.eks. at der endnu ikke er opnået ligestilling og at kønnet er en konstruktion, som kan røkes ved) også har gennemslag hos andre unge kvinder. Beverly Skeggs har i starten af 1990'erne lavet en undersøgelse af engelske arbejderkvinder og deres identifikation med og forståelse af klasse og køn. I kapitlet *Refusing Recognition: Feminism* går hun blandt andet i dybden med det faktum, at der er store kløfter mellem akademiske feministiske teorier om kvindelivet, og hvordan “virkelige” kvinder reelt oplever deres liv. Hun påpe-

¹⁰ Gruppen er den samme som A.D. Christensen beskriver som ikke politisk organiserede (Christensen 2003).

ger desuden at ens adgang til viden om feminisme har stor betydning for, hvordan man tager feminisme til sig. (Skeggs 1997: 141). Desuden har hun i undersøgelsen været opmærksom på hvilke feministiske diskurser¹¹, der på det givne tidspunkt har været til rådighed for hendes informanter. Dette er vigtigt i forhold til, hvorvidt det billede og de fortællinger kvinderne forbinder med feminisme, synes relevant for deres liv og identifikation (Skeggs 1997).

De ikke feministisk organiserede kvinder

Denne gruppe er udvalgt i forhold til, at ingen af kvinderne er feministisk eller politisk organiserede. Kort fortalt består gruppen af:

Louise på 23 år, der er lærerstuderende i Aalborg. Louise er veninde med:

Mona på 21 år, der ligeledes lærerstuderende i Aalborg. Derudover er der:

Signe på 23 år, som er pædagogstuderende i Aalborg og

Karin der er 26 og som er danskstuderende ved Aalborg universitet.

Louise, Mona og Signe er født og opvokset i Nordjylland, mens Karin er fra Sjælland og flyttede til Aalborg i forbindelse med sit studium.

Rødstrømpebevægelsen

Den feministiske diskurs, der er tilgængelig for gruppen, viser sig i høj grad at være Rødstrømpebevægelsen. Nyfeminismen kender kvinderne nærmest ikke, hvorfor deres holdning hurtigt bliver, at det må være en art nye rødstrømper. At størstedelen af dem ikke kender til nyfeminisme kan være et tegn på, at nyfeminismen og den debat, der har været ført, hovedsageligt er et intellektuelt projekt, som er foregået i lukkede kredse især i København. En anden mulighed er, at feminisme for mange mennesker ikke er interessant længere, idet mange mener at ligestilling mellem kønnene allerede er opnået. Det er til dels også er den holdning, der lægges for dagen af denne gruppe af kvinder. Generelt er gruppens tolerance overfor kvindebevægelser, som her forstås som Rødstrømpebevægelsen, rimeligt lav, og de mener hovedsageligt at kvindeorganisering eller kvindebevægelse har været nyttigt til og med 70'erne (hvor rødstrømperne kom frem):

¹¹ I hendes arbejde har hun fundet frem til særligt 4 feministiske diskurser, som var aktuelle i UK på det givne tidspunkt, som hendes informanter ville kunne identificere/ afvise at identificere sig med (se Skeggs 1997: 142 f).

Karin: Jeg synes nogen gange, når jeg hører det.. Nu så jeg lige et eller andet debatprogram fra Sverige... Jeg synes sådan som vores samfund er, så synes jeg det er, nogen gange, lidt latterligt. Jeg synes dengang i 60'erne, 70'erne, der var det jo sådan helt (i orden), men nogen gange så virker det sgu lidt ved siden af. (Gruppeinterview: 11).

Louise: Jamen jeg har da taget mig selv i, sidst der var noget i fjernsynet, at tænke 'Ja, slap dog af', det tænkte jeg. Jeg tog mig selv i at sige: 'ja ja, tag nu bare og slap af ik' altså. Jeg tænkte, at de var hysteriske, de var sådan, ja synes du ikke lige du strammer den der moster, det tænkte jeg. Men, jeg har jo heller ikke oplevet det. (Gruppeinterview: 12)

Et interessant fænomen er, at når vi taler om nyfeminisme og Rødstrømpebevægelse og hvilken holdning kvinderne har til disse, bliver deres holdning udtrykt ved hjælp af ord som hystader, hysterisk og latterligt. Herigennem tydeliggør gruppen, at de ønsker at lægge afstand til Rødstrømpebevægelsen og generelt alt hvad der har med feminisme at gøre. Både "ny" og "gammel" feminisme blandes således sammen til en samling hysteriske kvinder, som hader mænd og brænder bh'er.

På spørgsmålet om hvorvidt de tror, der ville være basis for et nyt feministisk projekt, svarer Signe:

Signe: Det ville der måske nok, der er da nok nogle sure kvinder nogen steder, der godt vil... Sådan har jeg det lidt med det der rødstrømpe, at det må være... Jeg tænker sådan, om de ikke har noget bedre at give sig til. Og at de må være blevet behandlet på en træls måde af mænd på et eller andet tidspunkt, og så skal de have hævn eller et eller andet. Jeg ved sgu ikke, jeg kender ikke så meget til det.

Svaret bliver således hendes definition på en feminist, i stedet for at være en refleksion over, hvorvidt hun selv kunne forestille sig et behov for feminisme. Det er altså tydeligt, at Signe på ingen måde identificerer sig med feminisme, og ikke genkender sig selv som en af de kvinder som man indenfor feminisme netop skriver om. I kontrast til forfatterne af de nyfeministiske bøger, er der heller ikke nogen af dis-

se kvinder, hvis mødre har været aktiv i nogen form for kvindebevægelse. De kommer alle fra hjem med rimeligt traditionelle kønsroller i forhold til, at mødre har taget den største tørn i husholdningen og på nær Karin, er der ingen der finder det problematisk med det mere eller mindre stive kønsrollemønstre. Karin som opfordrer sin mor til at lægge noget af arbejdet over på faderen, indrømmer dog, at problemet er, at moderen ikke har "opdraget" faderen fra han var ung af, og at det således er hendes egen fejl.

Ligestilling

Et andet emne, vi diskuterede med gruppen, var deres forhold til ligestilling. En fra gruppen giver her udtryk for, at hun ikke mener der eksisterer ligestilling i dag og det klassiske ulighedspunkt omkring løn og chefstillinger ser kvinderne i gruppen også som et faktum. Men udover at de anerkender, at der eksisterer uligheder mellem kønnene, er der ikke nogen af dem, der finder det særligt problematisk. Overordnet set, er ligestilling noget, der af de fleste i gruppen tages for givet, og noget kvinder selv har ansvar for. Det gælder altså om selv at være vågen i timen, hvis man vil frem som kvinde:

Karin: Jamen jeg ved ikke, jeg har sådan et eller andet med, nu har jeg heller ikke rigtigt været ude i arbejdslivet, men jeg har et eller andet, at man skal kæmpe for det selv. Altså, jeg ser det sådan, at jeg selv har et ansvar for at komme frem, og hvis jeg sælger mig selv på en eller anden måde så... Men altså jeg har jo ikke prøvet det, så det kan jo godt være at jeg møder massiv modstand, men... (Gruppeinterview: 1)

Mona: Jeg mener, man kan gøre en stor del selv, tror jeg. Hvis man gør noget ved det. Men altså... det bliver da bedre og bedre synes jeg. Eller det håber jeg da på, at det gør. Altså sådan, hvis man tænker på, hvordan det var før i tiden. Jeg ved ikke, kvinder snakker utroligt meget om ligestilling, og jeg synes nogen gange, at det måske bliver lidt for meget nogen gange. Det er sådan lidt... hvis vi bliver lidt for lige, så kan vi også finde på at brokke os. Sådan noget med, at så skal vi også være lige på arbejdsmarkedet, så er vi trætte, når vi kommer hjem og så har vi ikke særligt meget overskud til at tage os af vores børn, så det hele bliver sådan lidt... (Gruppeinterview: 2)

Mona giver her ligeledes udtryk for, at det som kvinde er ens eget ansvar, hvis man vil have del i de gode lønninger og jobs. Desuden præsenterer hun den i samfundet gængse holdning, som både nyfeminister og feminister ønsker at gøre op med, at det da går bedre og bedre med ligestillingen, og at ligheden mellem kønnene nok kommer af sig selv. Mona giver også flere gange udtryk for, at man skal passe på, at vi ikke "... bliver for lige", som sandsynligvis skal forstås som, at vi bliver for ens. Senere understreger hun nemlig kønsrollerne, som hun mener der er brug for, og at det er vigtigt, at der også er plads til at være feminin. For Mona synes der således at eksistere en stor konflikt mellem det at være feminin og så det at tænke feministisk og gå ind for ligestilling, og det er tydeligt at hun her konstruerer en modsætning mellem de to ting. Hun mener det er vigtigt, at der er forskel på de to køn og generelt giver gruppen udtryk for, at de er glade for at være kvinder og feminine. På den måde kommer ligestilling for Mona til at stå som en form for ensretning af kønnene, der presses ned over hovedet på kvinder, og vil betyde et brud med det feminine.

Ved at betone femininitet og derved lægge afstand til feminisme får Mona gjort klart, at hun ikke er feminist. På samme måde forbinder kvinderne i Beverly Skeggs undersøgelse i høj grad feminisme med moraliserende og nedladende middelklassekvinder: "...who are determined to spoil the fun, miss the joke and see sex as degrading for women." (Skeggs 1997: 146f.) Og netop denne gruppe kvinder er der ikke meget attraktivt ved at blive sat i bås med, hvorfor det bliver vigtigt at understrege, at sådan er man ikke.

At flere af dem giver udtryk for, at det er op til den enkelte kvinde, hvis man føler sig forskelsbehandlet, understreger den individualisering, som er kendetegnende ved senmoderniteten. Og indtrykket af, at man som ved Giddens mangfoldighed af valg har mulighed for at vælge ikke at lade sig forskelsbehandle.

I forhold til emnet ligestilling og koblingen af arbejdsliv og familieliv bliver der også af flere i gruppen givet udtryk for, at der sandsynligvis er mange kvinder, der selv ønsker at være hjemmegående:

Louise: Det er også sådan lidt, det er blevet lidt tabu, at hvis man gerne vil gå hjemme, så er det tabu, fordi kvinder, de skal bare, de skal på arbejdsmarkedet, de kan ikke gå hjemme, fordi det er uh tys tys. Det må man helst ikke mere.

I forhold til nyfeministerne positionerer disse unge kvinder sig altså umiddelbart som mere familiemindede, og som nogen der ser det at gå hjemme som et tabu, der fastholdes af en nutidig norm om, at kvinder helst skal på arbejdsmarkedet. Dette er en interessant vinkel, som vil blive uddybet i den afsluttende diskussion.

For ligestilling

På trods af den lidt ambivalente holdning gruppen har til ligestilling og feminisme, er der som tidligere nævnt alligevel en række udtalelser, der peger på en bevidsthed om ulighed blandt kønnene. Blandt andet er der ingen i gruppen, der har lyst til at skulle lave alt husarbejde og de går hovedsageligt ind for, at man i hjemmet nogenlunde deles om opgaverne. Da vi taler om, hvorvidt de selv har oplevet ulighed, kommer nogle af dem i tanke om situationer, hvor de har trådt over kønsbarrieren og blevet vurderet mere kritisk, fordi de var kvinde i et mandsdomineret forum. For eksempel fortæller Signe om angsten for at stille sig op og spille guitar på seminariet, hvor de få mænd der trods alt er, alle “... er helt vildt seje til det...” (Gruppeinterview side 4). De feministiske holdninger kvinderne indimellem giver udtryk for, kan sammenlignes med Skeggs undersøgelse, hvor de kvinder hun interviewede ofte gav udtryk for feministiske kollektivistiske holdninger, men som samtidigt ikke ønskede at identificere sig med det, de forstod som feminisme. (Skeggs 1997: 154) Der er altså tale om feminisme, men uden en identifikation med de feministiske bevægelser, da de ikke ønsker at sættes i bås med det negative billede de har af feminisme, som bevægelserne reproducerer for dem.

Krop og køn

I løbet af interviewet spørges der ind til informanternes forhold til kvindelige kropsidealer. Baggrunden for dette spørgsmål er, at kropsidealer og objektgørelse af den kvindelige krop, er et emne, som størstedelen af den nyfeministiske litteratur problematiserer. Nyfeminismen betoner, at der stilles særligt hårde krav til den kvindelige krop,

hvilket bl.a. afføder mindreværd og anoreksi hos kvinder, og at de billeder man ser i medierne har en normsættende og kønsindoktrinerende kraft (Skov 2002: 16). Gruppen ser dog ikke de kropsidealer, som de møder bl.a. i medierne, som noget der påvirker dem i særlig høj grad. Indimellem tænker de på, hvordan de selv ser ud i forhold til medierne's billeder af perfekte kroppe, men ingen i gruppen udviser nogen speciel kritisk holdning til, at man påvirkes af disse uopnåelige billeder. På trods af at ingen af informanterne føler sig forulempet personligt af de normer, der stilles til den kvindelig krop, har alle kvinderne i gruppen en holdning til, at det er forkert at børn og præpubertets piger går rundt i voksent tøj og seksualiseres i så høj grad, som det efterhånden er tilfældet. Enkelte mener, at det er forældrenes skyld, da det er dem, der køber tøjet til børnene, mens andre også ser koblingen til model-programmer og idoldyrkelse i medierne. Men når det kommer til, hvorvidt det er i orden med denne seksualisering og udstilling af kvindekroppen i forhold til dem selv, er holdningen i gruppen meget neutral. Ingen af kvinderne finder det overskridende i forhold til deres egen person, og samtidig er den generelle holdning, at man jo alligevel ikke har mulighed for at sige fra overfor de billeder man ser.

Louise: Men det er jo alt sammen salg, det går jo ud på at sælge, og vi bliver jo alle sammen påvirket af det, lige meget om vi vil eller ej.

KS: Og det er okay?

Signe: Ja på en eller anden måde.

Louise: Det er jo ikke okay, men det bestemmer man jo ikke.

Køn er et spil

Et andet interessant fænomen, som sætter disse kvinder i kontrast til nyfeminismen, er deres opfattelse af køn. For nyfeminismen er køn en konstruktion, hvor netop den kvindelige konstruktion er særligt begrænsende, og kønsforskellene betragtes derfor som ulighedsskabende (Skov 2002). For interviewgruppen er de to køns forskellighed i høj grad udtryk for et frivilligt spil, som alle spiller med i. I forbindelse med, at vi taler om oplevelser, hvor de har været opmærksomme på deres køn, fortæller informanterne følgende:

Louise: Jeg har engang boet i bofællesskab, det har ikke noget med arbejdsmarkedet at gøre, men jeg boede i bofællesskab sammen med én på et tidspunkt, hvor der skulle sættes en lampe op. Eller der skulle sættes en ledning op. Og jeg har altid hjemmefra været sådan rigtig handy, så der tænkte jeg: Det gør jeg da bare. Så skulle jeg til at sætte den der ledning op og Esben, som jeg boede sammen med, han var sådan: 'Øhm, skal jeg ikke lige ordne det der?', siger han så. 'Nej nej, jeg kan godt.', 'Jamen tror du ikke lige, jeg skal til at ordne det der'. Han var sådan lidt, jeg kunne mærke på ham, han blev sådan lidt... Det var noget han ville gøre og han var fyren i det her hus. Og jeg var sådan, okay, så måtte han jo gøre det. Men der kunne jeg virkelig sådan mærke, det var ikke lige noget, der stødte en eller noget, men der kunne man virkelig mærke 'hov, her er jeg pigen, ik' og han er fyren. Og han er vant til at skal gøre sådan noget. Han fik lov til at sætte den ledning og den lampe op. (griner) (Gruppeinterview: 5).

Karin: Eller også bare lade dem komme ind og lade dem være en mand og så kan man lige smile lidt, fordi man kan godt det her selv ikke, men det er da meget hyggeligt hvis de gider. Altså ude på kollegiet, der synes de, der skal de være store mænd og så slipper jeg for at lave min egen cykel. Og så står jeg og kigger med på, at de står og føler sig rigtig store. Det er fint nok. (Gruppeinterview: 6)

På samme måde som hele gruppen gav udtryk for, at det var rart at få lov til at være kvindelig, er det også gældende for hele gruppen, at de godt kan lide det spil/leg, der er mellem de to køn. Der er altså ikke tale om en essentialistisk opfattelse af kønnet, men I stedet får man indtryk af, at de strukturer, som nyfeministerne føler sig undertrykt af, for disse kvinder nærmere er et spil, der er sat i gang. Et spil, som ingen i gruppen ser som undertrykkende, i forhold til kønsrelationerne og fordelingen på de traditionelle kvinde-/mandeområder. Karin udtrykker ydermere, at begge parter godt kender til spillet, og at det derfor ikke er begrænsende, da både hun og drengene på kollegiet godt ved, at hun selv kan lave sin cykel.

I Skeggs analyse gives eksempler på, hvorledes to kvinder først åbner op for feminisme, da de selv har oplevet at blive undertrykt som kvin-

de. I forbindelse med dette gruppeinterview er det vigtigt at understrege, at ingen af de unge kvinder har erfaringer fra arbejdsmarkedet og som de selv siger, derfor kan komme til at opleve ulighed eller diskrimination på grund af køn, når de kommer ud på arbejdsmarkedet. Men indtil da opfatter de unge kvinder forskellene på de to køn som et spil, som man kan spille med i.

Fremtidsvisoner

Et andet interessant aspekt er, hvordan gruppen forholder sig til deres fremtidplaner og drømme. På trods af, at de ønsker ligestilling i hjemme med hensyn til huslige pligter, ser de alle et privilegium i at få lov at gå hjemme under barsel og gerne længere. Hvis det var økonomisk muligt, ser flere af dem heller ingen problemer i at være hjemmegående. Som Louise siger:

Louise: Men hvis jeg havde en rig mand, så ville jeg helt sikkert gerne gøre det. (griner). Og det er sådan lidt, ja, der kan i bare selv se, jeg sidder og griner af det, ikke også. Fordi, det er ikke, det skal man ikke i dag. Men det ville jeg smadder gerne. Så har jeg en masse ting jeg kunne gå og 'puller' med og sådan noget. Det gad jeg skide godt. (Gruppeinterview: 18).

Alle kvinderne giver udtryk for, at de ønsker at tage en uddannelse og engang få en karriere. Enkelte udtalelser i gruppen indikerer dog, at uddannelsen i høj grad symboliserer et sikkerhedsnet, som man kan falde tilbage til, hvis det ikke er så sjovt at gå hjemme, eller det ikke er økonomisk muligt.

Mona: Ja, jeg vil gerne have en karriere. Det vil jeg gerne. Men jeg ved ikke lige.. Jo, karrieren den betyder altså også en del for mig. Men altså havde jeg den, så havde jeg ikke noget imod at gå hjemme. Det skulle være sådan, at jeg ligesom havde lagt det der net for mig selv, sådan hvis det nu gik galt, så kunne jeg sagtens klare mig. (Gruppeinterview: 19).

I forhold til barselsområdet ser de fleste i gruppen den nye ordning, hvor forældreparret har frit valg til at fordele barselsorloven mellem sig, som optimal. At det ligestillingsmæssigt måske ville være bedre at

forbeholde en del til manden/kæresten, forhindrer ikke disse kvinder i at være fortalere af det frie valg:

Karin: ... lige først, som kvinde, så bliver jeg irriteret, fordi hvis jeg nu meget gerne ville, og min mand han var sådan lidt, what-ever, så kunne vi ikke få det. Altså, det synes jeg var lidt ærgerligt. Det var sådan en lovgivning, som både var god, og så samtidig synes jeg den var lidt... lidt irriterende. (Gruppeinterview: 20).

På flere områder tolker kvinderne, modsat feministerne, at der er tale om et reelt frit valg i forhold til barslen, som de også ønsker at profitere af, hvilket så er i form af at få orloven for sig selv:

Karin: Jeg ville blive rigtig sur, hvis han forlanger det. Jeg ville ønske, at jeg ikke havde det sådan, men altså jeg vil simpelthen så gerne være den, der går hjemme. (Gruppeinterview: 18).

Frisatte?

Flere i gruppen giver udtryk for en forholdsvis traditionel kvindes rolle, hvor uddannelse for dem i høj grad symboliserer en sikkerhed, og at det mens børnene er små, ville være ønskværdigt for dem at gå hjemme. Dette kan være fordi de ønsker at markere en afstandtagen til feminismen, som for dem måske står for et liv uden børn og familieviv. Udtalelserne kan også sættes ind i en modernitetsteoretisk ramme. Thomas Ziehe taler bl.a. om at vi lever i en 2. modernitet¹², hvor aftraditionaliseringen som den forrige generation i form af 1970'ernes protestbevægelse, har fremskyndet og tilkæmpet sig, er blevet en selvfølgelighed (Ziehe 2000: 90) I kraft af at aftraditionaliseringen og den informalitet, der fulgte med den, har vundet så meget indpas, mener Ziehe, at de unge er begyndt igen at længes efter ritualer og traditioner (Ziehe 2001: 20). Eller at man vælger traditioner til og fra, afhængigt af situationen (Ziehe 2000: 86). At de unge kvinder fra interviewet i situationer læner sig op ad traditionelle kønsnormer, kan således være tegn på, at den selvfølgelighed, der hviler over både kvindefrigørelsen og aftraditionaliseringen, gør det mere interessant at udfordre disse og gå den anden vej. Ligeledes taler Ziehe også om begrebet subjektive-

¹² Også kaldet postmodernitet eller senmodernitet.

ring¹³ som en del af hverdagskulturens karakteristiske træk, hvor alle i dag i højere grad end før besidder en egocentreret refleksivitet eller en "... orientering mod sin egen subjektive indre verden". (Ziehe 2000: 87). Netop dette tidstypiske træk mener jeg ligeledes kan have betydning for de unge kvinder og deres forhold til f.eks. kvindebevægelsen og at de ikke i særlig høj grad besidder en kollektivistisk livsanskuelse. Det handler således i højere grad om hvad feminisme kan gøre for dem og deres behov end om kvinder generelt.

Sammenfatning og perspektivering af de kvindepolitiske positioner

I forhold til kvindepolitiske positioner, er det tydeligvis de to kvinder i de første interviews, der ligger tættest op ad hinanden, da de begge ser nødvendigheden af feminisme, men har forskellige metoder til at lave kvindepolitik på. For den venstreradikale feminist er kvindepolitik en livsstil, som skabes gennem hendes græsrodsarbejde. For nyfeministerne er der i højere grad tale om at hun sammen med en gruppe af veluddannede kvinder, ønsker at føre kvindepolitik via debat om køn på et intellektuelt og socialt konstruktivistisk plan, eksemplificeret ved de nyfeministiske antologier. Nyfeministen mener desuden, at det bør være muligt at lovgive sig ud af de uligheder, der findes mellem kønnene og foretrækker i det hele taget at arbejde på et meget mere konventionelt politisk plan end radikalfeministen. For de ikke-politisk organiserede kvinder gælder, at de meget nødig vil identificere sig med nogle af de givne kvindepolitiske diskurser, da de ikke ser de store problemer imellem kønnene. De føler sig ikke personligt stødt eller uretfærdigt behandlet i det daglige og har derfor ikke behov for at de selv eller andre arbejde mere med kønspolitik end hidtil.

I relation til Rødstrømpebevægelsen udviser de venstreradikale feministe en høj identifikation med denne. Flere af kvinderne i miljøet har haft partipolitiske aktive mødre, og bryder med dem ved at organisere sig græsrods politisk. Samtidig bryder de også ved at vælge køn frem for klasse som omdrejningspunkt i deres politik. Nyfeministerne identificerer sig i mindre grad med Rødstrømpebevægelsen, men er alligevel dem der i højest grad har haft en relation på individplan. På den

¹³ Han argumenterer for at der i hverdagskulturen sker en tematisering, informalisering og subjektivering.

måde bryder nyfeministerne med deres baggrund ved at bevæge sig fra græsrodsplanet i Rødstrømpebevægelsen til den mere konventionelle politiske debat. Hos gruppen af kvinder der ikke er kvindepolitisk aktive, er kendskabet til nyfeminisme begrænset og i forhold til de to andre kvindepolitiske positioner repræsenterer de ikke kvindepolitiske organiserede kvinder her en **negativ** identifikation med Rødstrømpebevægelsen. Der er en klar tendens til, at disse kvinder finder debatten om køn irrelevant og usamtidig, hvilket står i kontrast til de andre to positioneringer, nemlig radikal feministen og nyfeministen. Da gruppen er et tilfældig udvalg af unge kvinder i Aalborg, mener jeg der er ting der tyder på, at debatten om ulighed mellem kønnene overordnet foregår i en snæver kreds af bestemte kvinder. I gruppeinterviewet gør informanterne det endvidere klart, at de mener det er op til den enkelte kvinde at føre kvindekamp. Dette kan ses som en kontrast til 1970'erne og 1980'ernes idéer om kollektive kvindefælleskaber, hvilket passer ind i en modernitetsteoretisk ramme om en stigende individualisering.

At flere under gruppeinterviewet desuden konstruerer en modsætning mellem feminisme og femininitet leder tankerne hen til nogle af de pointer Beverly Skeggs fremfører.

Hun siger bl.a. at det for de engelske kvinder gælder at: "*Feminism implies difference whereas the feminine is just the way things are.*" (Skeggs 1997: 147) Hermed mener hun, at mens de engelske arbejderkvinder kan bruge femininiteten til at opnå økonomisk sikkerhed (gennem ægteskab) og kulturel anerkendelse, vil feminisme for dem betyde forandringer, som de har svært ved at se hvad de skal få ud af. Ydermere siger hun om de engelske arbejderkvinder:

"If their investments in being a multitude of caring, familial, respectable, glamorous, feminine, heterosexual selves are simultaneously held together they present a veritable resistance to acceptance of most discourse of feminism".

(Skeggs 1997: 137)

Det er for disse kvinder altså svært at få feminisme til at hænge sammen med den identitet de selv har eller ønsker at opnå. Dette svarer til kvinderne i gruppeinterviewet: De ønsker også at få familie og at blive gode mødre, samtidig med at vi lever i et samfund der anerkender og belønner femininitet og smukke kvinder, hvilket givetvis for de fire interviewede kan ses som modsætning til det, som feministerne i Danmark for dem har stået for.

Derudover er de vokset op i et samfund hvor man efterhånden forudsætter ligestilling mellem mænd og kvinder. I den forbindelse har Skeggs en god pointe, når hun beskriver hvordan det, at feminismens mål tages for givet, både kan ses som feminismens største sejr og dens største problem, idet mange unge ikke længere føler der er noget at kæmpe for.

Ud fra ovenstående pilotprojekt ser det altså ud til, at der fra de feministiske teorier, hvad enten de kommer i form af radikal feminisme, ny-feminisme eller tidligere tiders feministisk teori, er en kløft til almindelige kvinders opfattelse af deres hverdagsliv, som er værd at være opmærksom på.

At kvinderne i gruppeinterviewet tenderer mod en fastholdelse af stereotype kønsroller¹⁴, måske endda mere end deres forældre har haft, kan afslutningsvis relateres til Ziehes begreb om 2. generations frisættelse. Aftraditionaliseringen (som startede med 1968'ers generationen) har præget hverdagen så meget, at de unge længes efter ritualer og faste rammer, hvilket også kan være tilfældet med kvinderne i gruppeinterviewet. Brud med traditioner er blevet et normalkrav, hvorfor man ønsker at gøre det modsatte. En måde at manifestere sig selv på kan således blive regression mod noget tidligere. Det samme ses hos ny-feministerne, der bryder med forældrene ved at gå tilbage mod en mere konventionel politisk metode, frem for forældregenerationens sociale bevægelser. Ziehe taler ligeledes om hvordan personlig relevans bliver et afgørende kriterium for vurdering af ny viden, hvilket tydeligvis sætter sig igennem hos både gruppen af ikke-politisk-

¹⁴ F.eks. i forhold til gerne at ville være den der går hjemme, mens manden forsørger familien via arbejde.

organiserede kvinder og til dels også nyfeminismen, der i høj grad tager udgangspunkt i sig selv og deres egne personlige oplevelser.

Litteraturliste

Bendix Petersen, Eva (1999): "Fisseflokkens feministiske skridt". Kvinder, køn og forskning, nr. 4 (1999): 86-91.

Christensen, Ann-Dorte & Birte Siim (2001): Køn, demokrati og modernitet. Mod nye politiske identiteter. København: Hans Reitzels Forlag.

Dahlerup, Drude (1998): Rødstrømperne: den danske Rødstrømpebevægelses udvikling, nytænkning og gennemslag 1970-1985. København: Gyldendal. Bind 1 og 2.

Skeggs, Beverly (1997): Formation of Class and Gender. London: Sage Publ. Kapitel 8.

Ziehe, Thomas (2001): Modernitets- og ressourceperspektivet. Læring i et hypermoderne samfund – mentalitetsforandring, læringskultur og fremmedfølelse. Sociologisk arbejdspapir, nr. 8. Aalborg Universitet: Sociologisk Laboratorium.

Ziehe, Thomas (2000?): "Adieu til halvfjerdserne" i Pædagogik: en grundbog til et fag. Jens Bjerg (red., 2. udg.) (2000). København: Hans Reitzels Forlag.

Interviews

Gruppeinterview foretaget 18. april 2002 i studenterhuset Aalborg.

Interview foretaget med 'nyfeminist' (Lotte) i København 17. maj 2002.

Interview foretaget med 'radikal feminist' (Iben) i København 16. maj 2002

Nyfeministisk litteratur

Bom, Mette og Nanna Kalinka Bjerke (2002): *Udslag*. Viborg: elkjaeroghansen.

Edemo, Ulrikka et al. (red.) (2004): *Femkamp. Bang om nordisk feminism*. Stockholm: Bang Förlag.

Goth, Anita Frank et al. (red.) (2000): *Nu er det nok. Så er det sagt*. København: Rosinante.

Holm, Adam et al. (red.) (2000): *Hvordan mand*. Viborg: Tiderne Skifter.

Kraul, Marie (red.) (2000): *Fem@il*. København: Aschehoug Dansk Forlag A/S.

Skov, Leonora Christina (red.) (2002): *De røde sko. Feminisme nu*. Århus: Tiderne Skifter.

Skugge et al., Linda Norrman (red.) (1999): *Fisseflokken*. Oversat fra svensk af Maria Odheim Nielsen efter "Fittstim". Haslev: Informations forlag.

Sørensen, Niels Ulrik (red.) (2000): *Pikstormerne*. Skive: Informations Forlag.

Publikationer i FREIA's skriftserie:

1. Karin Widerberg: Udfordringer til kvineforskningen i 1990'erne - foredrag på Center for Kvinneforskning i Aalborg 10.5.90, 1992
2. Feminist Research. Aalborg University. Report 1976-1991, 1992
3. Ann-Dorte Christensen: Kvinder i den nye fredsbevægelse i Danmark - mellem køkkenruller, resolutioner og teltpæle, 1992
4. Ulla Koch: Uformel økonomi og social arbejdsdeling - en fortælling om tværfaglighed og det umuliges kunst, 1992
5. Marianne Rostgaard: Kvindearbejde og kønsarbejdsdeling i tekstilindustrien i Danmark ca. 1830 - 1915, 1992
6. Inger Agger: Køn og krænkelse - om politisk vold mod kvinder, 1992
7. Margrethe Holm Andersen: Heks, hore eller heltinde? - et case-studie om tanzanianske kvinders politiske deltagelse og kønsideologier i forandring, 1993
8. Ulla Koch: A Feminist Political Economics of Integration in the European Community - an outline, 1993
9. Susanne Thorbek: Urbanization, Slum Culture, Gender Struggle and Women's Identity, 1993
10. Susanne Thorbek: Køn og Urbanisering, 1994
11. Poul Knopp Damkjær: Kvinder & rektorstillinger - et indlæg i ligestillingsdebatten, 1994
12. Birte Siim: Det kønnede demokrati - kvinders medborgerskab i de skandinaviske velfærdsstater, 1994
13. Anna-Birte Ravn: Kønsarbejdsdeling - diskurs og magt, 1994.
14. Bente Rosenbeck: Med kønnet tilbage til den politiske historie, 1994
15. Jytte Bang og Susanne Stubgaard: Piger og fysik i gymnasiet, 1994
16. Harriet Bjerrum Nielsen og Monica Rudberg: Jenter og gutter i forandring, 1994
17. Jane Lewis: Gender, Family and the Study of Welfare 'Regimes', 1995
18. Iris Rittenhofer: A Roll in the Hay with the Director: The Manager in a Genderhistorical Perspective, 1995

19. Ruth Emerek: On the Subject of Measuring Women's (and Men's) Participation in the Labour Market, 1995
20. Maren Bak: Family Research and Theory in Denmark: A Literature Review, 1995
21. Ann-Dorte Christensen & Birte Siim: Gender, Citizenship and Political Mobilization, 1995
22. Hanne Marlene Dahl: Contemporary Theories of Patriarchy - Like a Bird without Wings? Power, Signification and Gender in the Reproduction of Patriarchy, 1995
23. Lene Klitrose: Moving far beyond the Separated Fields of Patriarchal Scholarship: the Qualitative Leap of Philosophical Daring, 1995
24. Ulla Koch: Omsorgsbegrebet i lyset af international økonomisk integration - begrebs- og metodediskussion, 1995
25. Karen Sjørup: Patriarkatet og det kvindelige subjekt, 1995
26. Susanne Thorbek: Women's Participation in Slum Organizations - Does it Make a Difference?, 1995
27. Mette Groes: Kvinder laver daghøjskoler for kvinder, 1995
28. Signe Arnfred: Conceptualizing Gender, 1995
29. Durre Ahmed: Essence and Diversity in Gender Research, 1995
30. Ann Schlyter: Women's Responses to Political Changes in Southern Africa - Common Grounds and differences, 1995
31. Diana Mulinari: Thinking about Feminism, 1995
32. Susanne Thorbek: Global Context - Local Concepts, 1995
33. Sylvia Walby: Key Concepts in Feminist Theory, 1996
34. Yvonne Hirdman: Key Concepts in Feminist Theory – Analysing Gender and Welfare, 1996
35. Anna Alten: The Incompatibility of Entrepreneurship and Femininity: A Dilemma for Women, 1996
36. Jane Lewis: Equality, Difference and Gender in Twentieth Century Welfare States, 1996
37. Eileen Drew: Key Concepts Employed to Understand Gender in Relation to the Labour Market, 1996

38. Ilona Ostner: Individualization, Breadwinner Norms, and Family Obligations. Gender Sensitive Concepts in Comparative Welfare, 1996
39. Feminist Research. Aalborg University. Report 1996-1999, 1997
40. Ruth Lister: Engendering Citizenship, Work and Care, 1997
41. Ruth Lister: Citizen or Stakeholder. Policies to combat social exclusion and promote social justice in the UK, 1997
42. Anne Showstack Sassoon: Beyond Pessimism of the Intelligence: Agendas for Social Justice and Change, 1997
43. Lilja Mósesdóttir: Breaking the Boundaries: Women's Encounter with the State in Sweden, Germany and the United States, 1997 Labour Market, 1996
44. Ruth Emerek, Jeanette E. Dahl og Vibeke Jakobsen: Migrant Women on the Danish Labour Market, 2000
45. Birte Siim: Dilemmas of Citizenship in Denmark – Lone Mothers between Work and Care, 1999
46. Iris Rittenhofer: Historicizing the “Glass Ceiling”. The engendering of difference in German and Danish media presentations of leadershipdebates 1960 – 1989, 2000
47. Chiara Bertone: Familiens rolle i og kvinders krav til de sydeuropæiske velfærdsstater: et studie om Italien, 1999
48. Margareta Bäck-Wiklund: Senmodernt familjeliv och föräldraskap – om traditionella roller och nya identiteter, 2001
49. Pernille Tanggaard Andersen: Retten til at vælge fællesskab – Yngre ufaglærte kvinders opfattelse af og praksis om fællesskab og solidaritet, 2002
50. Birte Siim: Feministiske bidrag til politisk teori, 2003
51. Anna-Birte Ravn: Economic Citizenship: Debates on Gender and Tax Legislation in Denmark, 1903-83, 2004
52. Christina Fiig: En feministisk offentlighed – Ph. D-forelæsning, Aalborg Universitet den 23. september 2004
53. Ann-Dorte Christensen: The Danish Gender Model and New Political Identities among Young Women, 2004
54. Hege Skjeie: Trosfrihet og Diskrimineringsvern, 2005

55. Kathleen B. Jones: Reflections on Violence and Gender in an Era of Globalization: A Philosophical Journey with Hannah Arendt, 2005
56. Gunhild Agger: Køn i *Matador* og *Krøniken*, 2005
57. Tina Kjær Bach: Kvinder i kommunalpolitik – rapport udarbejdet for Ligestillingafdelingen, 2005
58. Birte Siim: Køn, magt og medborgerskab i en globaliseret verden, 2005
59. Kirsten Sværke: Nyfeminisme og nye kønsidentiteter, 2005

FREIA – Center for Kønsforskning i Aalborg er et tværfagligt forskningscenter ved Institut for Historie, Internationale Studier og Samfundsforhold på Aalborg Universitet. De ca. 10 forskere ved FREIA dækker fagområderne sociologi, politologi, statistik, antropologi og historie. Det nuværende forskningsprogram “Kønsmagt under forandring – lighed og forskellighed i moderne velfærdssamfund” er ramme om en række individuelle og kollektive projekter.